

A.C. Clarke

A csillag

1955. The Star
A csillag (novella)
Galaktika 75.
Tudományos-fantasztikus folyórait
-II. évfolyam 1986/12. szám)

Háromezer fényévyire a Vatikántól. Azt hittem valamikor, az űr nem lehet úrrá az én hitemen, mint ahogy hittem, hogy az ég az Úr dicső keze munkája. Most, hogy láttam ezt a kézimunkát, nagy bajba került az én hitem. Rámeredek a fülkém falán - a VI. sz. komputer fölött - függő feszületre, s megkérdem magamtól: nem pusztá szimbólum ez csupán? Nem mondtam még senkinek, ám az igazság nem maradhat rejtve. Akinek szeme vagyon a látásra, olvashatja a magnetikus szalagok ezer meg ezer mérföldjén rögzített tényeket, láthatja az ezer meg ezer fényképet, amit magunkkal viszünk a Földre. Más tudós is csakoly könnyen leolvashatja, mint jómagam, s én sosem osztottam az igazság elferdítésének szokásában, mely rendemnek valaha hírhedett nevet kölcsönzött.

A legénység hangulata nyomott; hogy e mindent betetőző iróniát hogy fogadják, nem tudom. Alig néhányukban pislákol a hitnek mégoly halavány szikrája, ám e végső fegyvert mégsem szívesen fordítják majd ellenem jóindulatú, bár alapjában mélységesen komoly kis hadjáratukban, mely azóta tart, hogy elhagytuk a Földet. Mulattatta őket a tény, hogy fő asztrofizikusuk - jezsuita. Chandler doktor például a mai napig sem tudott napirendre térni fölötte (miért, hogy az orvosi hivatás körében oly sok a megrögzött ateista?). Néha feljön a figyelőfedélzetre, ahol alig használunk mesterséges világitást, hogy a csillagos ég teljes dicsőségében tündököljön. Megáll

mellettem a félhomályban, bámul ki a nagy, ovális ablakon, míg lassan felbillen körülöttünk az ég, ahogy hajónkat felbukfencezteti a maradék sebesség, aminek korrigálásával sosem vesződünk.

- No, atyám - szólal még végre a doktor -, hát megy a verkli, megy, és talán mégiscsak csinálta Valami. De hogy miért gondolja, hogy ez a Valami különösebb érdeklődést tanúsít irántunk meg a nyamvadt kis világunk iránt - ezt egyszerűen fel nem foghatom. - és ilyenkor megkezdődik a vita, és a nebulák hangtalan, végtelen táncukat járják a kémlelőablak makulátlanul tiszta plasztik lencséje mögött.

Gondolom, helyzetem visszássága mulattatja leginkább a legénységet. Hiába hivatkoztam három tanulmányomra az Asztrofizikai Közönyben, öt értekezésemre a Királyi Csillagászati Társaság Havi Szemléjében. Meddő volt utalásom rendem régtől való tudományos hírnevére. Számunk megcsappant, ám ki tagadhatná, hogy a tizennyolcadik századtól fogva jelentékenyen hozzájárultunk az asztronómia és geofizika tudományához. Vajon az én jelentésem a Phoenix Nebuláról végét veti-e ezeréves történetünknek? Sokkalta több az, aminek végét vet, attól rettegek.

Hogy ki nevezte el a nebulát, nem tudom - akárki volt is, nem szerencsés a név. Hogyha jövendölés rejlik mögötte, évmilliárdoknak kell eltelniük, míg az igaza kiderül. Már a "nebula" szó is félrevezető, hisz ez sokkalta kisebb objektum, mint ama réműletes ködfelhők - meg nem született csillagok anyaga - elszórva végig a Tejúton. Kozmikus viszonylatban a Phoenix Nebula jelentéktelen apróság - ritka gázburok egy magányos csillag körül.

Vagyis ami a csillagból megmaradt...

A Loyolai Szent Ignácot ábrázoló Rubens-metszet, ott a spektrofotométer feljegyzései fölött, mintha gúnyosan nézne rám. Mit tettél volna, Atyám, ha a te kezedbe jut ennyi tudás, oly távol a kicsiny világtól, mely számodra a mindenség volt akkor? Állta volna hited a kihívást, ott, ahol az enyém alulmaradt? A messzeségbe nézel, Atyám, de én olyan messzeségeket jártam be, amelyet el sem tudtál képzelni ezer esztendeje midőn rendünket megalapítottad. Soha még mérőhajó ily messzire nem került el a Földtől: a felkutatott világegyetem határán járunk. Célunk a Phoenix Nebula volt; elértük, s most hazafelé tartunk tudásunk terhével. Bárcsak elháríthatnám vállamról e terhet, ám hiába szólítlak a századok s a köztünk levő fényévek távolából.

Tisztán olvasható a kezdedben tartott könyv felirata: Ad maiorem Dei gloriam [1] - így szól az üzenet, de én már nem hiszek ebben az üzenetben. Hinnél-e te, ha láttad volna, amit mi láttunk? Természetesen tudtuk, mi a Phoenix Nebula. Csak a mi Tejútrendszerünkben évente száznál több csillag explodál, s mielőtt halálba és feledésbe hanyatlana, szokott fényénél ezerszer nagyobb ragyogással lángol néhány óra hosszat. Ilyen a közönséges nova - a világegyetem megannyi tragédiája. Amióta a Hold-obszervatóriumban dolgozom, tucatszám jegyeztem le a spektrogramjaikat és fénygörbéiket.

Ezer évenként három-négy alkalommal azonban olyasmi történik, ami mellett még a legfényesebb nova is elhalványul.

Hogyha egy csillagból szupernova lesz, kis időre túragyoghatja akár a Tejútrendszer minden napjának fényét is. Kínai asztronómusok Kr. u. 1054-ben jegyezték fel ilyen tüneményt, amelyet megmagyarázni nem tudtak, természetesen. Öt évszázad múltán, 1572-ben, a Kassiopeiában lángolt fel egy szupernova olyan fénnel, amelyet látni lehetett nappali világításnál is. Az azóta eltelt évezred során még három ilyen eset történt.

Küldetésünk az volt, hogy keressük fel egy ilyen katasztrófa maradványait, rekonstruáljuk az eseményeket, melyek előidézték, s ha lehetséges, állapítsuk meg az okát. Lassan hatoltunk át a koncentrikus gázrétegeken, amelyek hatezer éve lobbantak fel, de mai napig is terjednek. Mondhatatlan forróság volt, még most is vad ibolyafény sugárzott, de túlságosan ritka volt ahhoz, hogy kárt tehessen hajónkban. Amikor a csillag explodált, külső rétegei oly hatalmas sebességgel vetődtek le, hogy teljesen kikerültek a gravitációs mezőből. Most akkora üreges héjat formálnak, amely elegendő volna ezer naprendszer elnyelésére; és középpontjában ég az a kicsiny, fantasztikus objektum, amivé a csillag vált - Fehér Törpe, kisebb a Földnél, de súlyának milliószorosa.

Körülvett az izzó gázburok, elűzve a bolygóközi űr szokásos éjszakáját. Egyenesen egy kozmikus bomba középpontja felé repültünk, amely ezer meg ezer évvel ezelőtt robbant fel, és izzó részecskéi mind a mai napig szerteröppennek. Látható mozgás nem nyilvánult meg a színen, hisz irtóztató volt a robbanás hatósugara, s a részecskék több milliárd négyzetmérföldre szóródtak szét, évtizedekbe telne, míg pusztá szemmel mozgást fedezhetnénk fel e torz gázfoszlányok és örvények között - de még

így is lenyűgözött az óriási forrongás képzete.

Már órákkal előbb kellőleg csökkentettük a sebességet, és lassan hajóztunk a vad kis csillag felé. Valaha nap volt, mint a mi Napunk, de egy-két óra alatt elpazarolta mindazt az energiát, amelytől évmillióig ragyogott volna. Most már aszott zsugori, aki vagyona roncsait kuporgatja félőn, mintha vezekelni akarna tékozló ifjúságáért.

Senki sem számított arra, hogy bolygókat találunk. Ha voltak is a robbanás előtt, megannyi gőzpamattá sisteregtek, és anyaguk elkallódott a csillag romjai között. De azért elvégeztük a szokásos kutatást, mint mindig, ha ismeretlen Naphoz közeledtünk, s végül mégis találtunk egyetlen apró világot, amely irdatlan távolságban keringett a csillag körül. Minden bizonnyal e tűnt naprendszer Plútója volt, az éjszakával határos bolygó. Nagyon is messze a központi Naptól, hogysen élet honolt volna raja valaha is, távolsága mégis megóvta elpusztult társai sorsától.

A futótűz végigperzselte szikláit s leégette a fagyott gázburkot, mely a katasztrófa előtt borította. Leszálltunk, és megtaláltuk a Boltozatot.

Meg kellett hogy találjuk - erről gondoskodtak építői. A bejárat fölé illesztett monolit csonkká üszkösödött, de már az első teleobjektív-felvételek tanúsították, hogy itt teremtő ész munkálkodott. Hamarosan rábukkantunk a kontinenst átszelő radioaktív rendszer sziklába süllyesztett nyomaira. Ha leomlik is a Boltozatot díszítő pillér, ez megmarad, csillagoknak intő örök és mozdíthatatlan irányfény. Mint a célba hulló nyíl, tartott hajónk ez óriás célpont felé.

A pillér eredetileg vagy egy mérföld magas lehetett, most: akár a viaszmasszává deformálódott gyertya. Egy hét is beletelt, míg átfürtük az összeégett sziklát, mert nem volt megfelelő felszerelésünk efféle munkához. Asztronómusok vagyunk, nem archeológusok - de megtettünk minden tőlünk telhetőt. Eredeti célunkat feleedtük: e magányos emlékmű, melyet oly féltő gond emeli a lehető legtávolabb a pusztulásra ítélt Naptól - csak egyet jelenthetett. Halála tudatában alkudott így a halhatatlansággal egy civilizáció.

Több nemzedék munkája lesz megvizsgálni a Boltozat kincsét. Bőven volt idejük készülődni, hisz a végső detonáció előtt sok esztendővel figyelmeztette őket először a Napjuk. Amit meg akartak őrizni, zsenialitásuk minden gyümölcsét idehordták, e távoli világba a végnapokban, és remélték: egy más faj rátalál majd, s ők

megmenekülnek a végső feledéstől. Nem kellene nekünk is e példát követni - vagy annyira ellep nyomorúságunk, hogy az ismeretlen, megközelíthetetlen jövőre nem is gondolunk? Ó, csak adatott volna nekik még egy kevés idő! Naprendszerük bolygói közt szabadon közlekedhettek, ám nem tudták átszelni a bolygórendszerek szakadékát, s a legközelebbi naprendszer száz fényévnnyire volt. De még ha ismerik is az átkelés módját, alig néhány millió lelket menthettek volna meg. Talán jobb volt ez így.

Még ha nem lettek volna oly kínosan emberiek, mint szobraik tanúsítják, akkor is csak csodálattal adózhatnánk nekik, és gyásszal sorsuknak. Ezernyi képlemezt hagytak hátra, s a vetítésükre szolgáló szerkezetet, valamint nagy mennyiségű képi instrukciót, melyek segítségével könnyű lesz rekonstruálni írott nyelvüket. Sok lemezt megvizsgáltunk már eddig is, és hatezer esztendő távolából életre keltettünk egy civilizációt, mely szépségében és melegségében bizonyára felülmúlta a miénket. Kétségtelenül mindennek a javát tették el az utókor számára - ám ki hibáztathatná őket ezért? Világuk szép volt, városaik okos bájjal tervezettek. Láthattuk őket munka és játék közepette, s az évszázadok messzeségéből felcsendült zenés beszédük. Egy jelenet szüntelen a szemem előtt lebeg: kék homokkal borított tengerparton gyerekek játszanak, lubickolnak a habokban, mint minden földi gyermek; a partot különös, sudár fák szegélyezik, s a sekély vízben óriási állat gázol, de szemmel Láthatólag ügyet sem vet rá senki.

És a távol a tengerbe süllyed melegen, barátságosan és éltetőn a Nap - mely csakhamar árulójuk lesz, és kioltja mind ez ártatlan boldogságot.

Ha nem vagyunk oly távol otthonunktól s oly sérülékenyek a magánytól, talán nem indított volna meg mindez ennyire. Sokunk látta ősi civilizációk romjait más világokon, de ily mélyen nem hatott meg mindeddig semmiféle látvány. Egyedülállónak éreztük ezt a tragédiát. Más az, ha egy faj elsatnyul és kihal, mint annyi nép, annyi kultúra a Földön. De hogy éltük virágjában, nyomtalanul eltöröljék őket - hogy egyeztethető ez össze Isten végtelen kegyelmével? Kollégáim kérdezték ezt tőlem, s én legjobb tudásom szerint válaszoltam. Talán te jobb választ adtál volna, Atyám, Loyolai Ignác, de én nem találok segítséget az *Exercitia Spiritualia* [2] lapjain. Nem volt gonosz nép: hogy minő isteneket imádtak, nem tudom: azt sem, hogy volt-e egyáltalán istenük. De láttam őket évszázadok távlatából; zsugorodó napjuk világánál láttam, hogy végső erejükkel igyekeztek megőrizni mindazt a szépet, amit kezük alkotott. Sokat tanulhattunk volna tőlük: miért pusztultak el?

Tudom, hogyan válaszolnak majd kollégáim, ha hazaérünk. Azt mondják majd, hogy a világegyetemben nincs cél és nincsen szándék; hogy galaktikánkban évente száz nap explodál, és e pillanatban is pusztul valamely fajta az űr mélyeiben. Végző soron mindegy, jót cselekedett-e az a nép életében, vagy gonosz volt - nincs isteni igazságszolgáltatás, mert nincsen Isten.

Mindamellettt amit láttunk, semmi ilyesmit nem bizonyít. Aki így érvel, azt elragadják érzelmei, és nem a logika alapján áll. Istennek nincs szüksége arra, hogy az ember előtt igazolja tetteit. Ő, aki megszerkesztette a világegyetemet, kedve szerint szét is rombolhatja. Fennhéjzás volna - kis híján istenkáromlás -, ha mi akarnók megszabni, mit tehet és mit nem tehet Istenünk.

Ezt elfogadnám, ha mégoly nehéz is végignézni, mint vetnek a kemencébe egész világokat és népeket. De elérkezünk egy ponthoz, ahol meginog a legszilárdabb hit is, és most, míg az előttem fekvő számításokat szemlélem, tudom - elértem ezt a pontot.

Mielőtt elértük volna a nebulát, nem tudtuk megállapítani, mikor történt az explózió. Most már, az asztronómiai adatokból és a Boltozat tanúságából teljes pontossággal meghatározhatom az időpontot. Tudom, melyik esztendőben ért el Földünkre ama kolosszális fellobbanás fénye. Tudom, mily ragyogással árasztotta el Földünk égboltját a szupernova, melynek hűlő teteme most sebesen távolodó hajónk mögött pislákol. Tudom, hogyan ragyogott virradat előtt, mint fényes égi jel a napkeleti égen.

Nem férhet hozzá kétség: megoldódott végre az ősi rejtély. És mégis, én Istenem - annyi, annyi csillag állott rendelkezésedre! Miért, ó, miért kellett ezt a népet tűz martalékául vetned, hogy pusztulásuk szimbóluma fényesen ragyogjon Betlehem felett?!

[1] Isten nagyobb dicsőségére - vissza

[2] Lelkigyakorlat - vissza